

3

dingen die je moet weten over presentie

Presentie is diepgeworteld in de cultuur van Bijzonder Jeugdwerk (BJ). Een benadering die wordt gezien als basisvoorwaarde om überhaupt iets te kunnen bereiken met zwaar beschadigde jongeren en hun ouders. De grondlegger van de presentietheorie, prof. Andries Baart, deed een jaarlang onderzoek bij BJ. Welke lessen kunnen we hieruit leren?

Wat is presentie?

Tijdens het onderzoek van **Stichting Presentie** werden diverse behandelgroepen bij BJ geobserveerd, om te kijken hoe medewerkers vormgeven aan presentie. **Dr. Judith Leest** van Stichting Presentie was nauw bij het onderzoek betrokken. Ze legt uit wat presentie is: "Presentie gaat over het centraal stellen van de mens die op zorg is aangewezen. De relatie met de cliënt, dat is het hart van de zorg. Wanneer je echt ziet wie iemand is en wat er voor hem op het spel staat, pas dan ga je begrijpen wat er voor de ander gedaan kan worden. Pas door 'met' iemand te zijn, kun je er 'voor' iemand zijn."

Geen standaard-aanpak

Presentie staat momenteel sterk in de belangstelling. Met name bij organisaties die werken met zorgmijders en cliënten met complexe, hardnekkige problemen. "Het gaat om mensen die al een heel leger hulpverleners hebben versleten. De standaard-aanpak van 'probleem analyseren en interventie plegen' werkt niet. Als je de maakbaarheid van de mens voorop stelt, doe je de ander tekort. Present zijn, investeren in de relatie, blijkt vaak de enige manier om iets te bereiken. Je kunt pas iets voor de ander betekenen als je daadwerkelijk aansluit bij wat hem of haar bezig houdt."

De presente professional

Volgens Judith Leest past **de presentie-theorie** goed binnen het denken van gemeenten over de generalistische professional. "Dichtbij de cliënt staan, aansluiten bij zijn leefwereld, snappen wat er speelt. Dat doe je bij presentie ook." Toch is het volgens haar nog niet zo simpel om present te zijn. "Het is een hele kunst om een relatie aan te gaan met cliënten die in hun leven alleen maar verstoorde relaties hebben gehad. Je moet, soms tijdelijk, de methodieken en vaardigheden die je in de opleiding hebt geleerd kunnen loslaten, om vanuit de presentie-gedachte te kunnen werken."

Drie handvatten

De onderzoekster geeft 3 handvatten voor organisaties die present willen werken:

1. De zorg relationeel programmeren

"Op de eerste plaats moeten professionals de ruimte krijgen om te investeren in de relatie met hun cliënten. Open waarnemen, daar begint het mee. Je open stellen voor het perspectief van de cliënt. Hoe zou ik me voelen als ik 10 jaar lang in de ellende zat en afhankelijk was van anderen? Als je niet aansluit bij wat de cliënt doormaakt en beweegt, ontstaat er een mismatch. Dan kun je de meeste fantastische methodieken toepassen, precies volgens protocol, maar die gaan niet werken. Dat is pure geldverspilling. Wij zeggen altijd: Een methodiek neem je mee in je rugzak en duw je niet vooruit in je winkelwagentje. Pas in en vanuit de relatie snap je wat goede zorg voor deze cliënt is."

2. Reflecteren op je eigen handelen

"Een presente professional heeft geen vaste opvatting over wat goede zorg is. Die vraagt zich steeds af: wat is voor deze persoon belangrijk, op dit moment, in deze situatie? We noemen dat reflexief werken. Die reflexieve

structuur zagen we ook terug bij BJ. Ze hadden weinig regels voor een setting waarin pubers wonen, maar er werd wel voortdurend met elkaar gereflecteerd op het eigen handelen. Medewerkers waren zich bewust van hun eigen vragen en twijfels en bespraken die met elkaar. Welk risico lopen we als we die jongen naar de kermis laten gaan? Welke alternatieven zijn er? Ze keken naar de beste aanpak voor een jongere op dat moment. Dat ging soms 'formeel', in casusbesprekingen, maar vaak ook tussendoor en informeel. Er werd vaker gekozen voor meebewegen en kijken naar mogelijkheden dan voor de harde aanpak. Ze gingen niet steeds op hun strepen staan, maar hielden oog voor de relatie met de jongere.”

3. Weten waar de horizon ligt

Toch is alleen reflexief werken niet voldoende, zegt ze. “Je moet ook weten waar de horizon ligt, waar de reis naartoe gaat. In de presentietheorie noemen we dit finalisatie: ‘waar is het in deze zorg uiteindelijk om te doen?’ Je moet die horizon voortdurend in het oog houden, anders wordt het aanmodderen. De teams die we zagen hadden een goede coach in hun midden, die daarover kritische vragen bleef stellen en de anderen scherp hield. Overigens zijn het niet altijd grote resultaten die je nastreeft. In de jeugdzorg kom je jongeren tegen die zo beschadigd en getraumatiseerd zijn dat je met hele kleine stappen al tevreden moet zijn. Als een jongere dankzij jou weer

vertrouwen krijgt in de medemens, een relatie met anderen durft aan te gaan, heb je al heel goed werk gedaan.”

Onderzoek

Tijdens het onderzoek van Stichting Presentie werden diverse behandelgroepen bij BJ geobserveerd, waar jongeren verbleven tussen 14 en 18 jaar. De onderzoekers waren enthousiast over wat zij aantroffen.

“Medewerkers bij BJ hebben presentie in de vingers, op een manier die we nog niet vaak gezien hebben. Wat ze doen ziet er heel gewoon uit, maar dat is het niet. Het ging er heel huiselijk aan toe, soms jonglerend met grenzen, maar altijd bleven ze in gesprek met de jongere. Ze gingen moeilijkheden niet uit de weg, maar zochten die gecontroleerd op, zodat jongeren ermee konden oefenen. Hoewel deze jongeren snel door het lint gaan, wisten de medewerkers vaak te voorkomen dat een conflict escaleerde. Het is een knap staaltje relationeel werken dat eruit ziet als een oefenhuis, maar waar een bewust ingezette behandelcultuur achter schuilgaat.”

Film

Bij **adolescentengroep** de Margrietlaan in Helmond werd een aantal real life-situaties gefilmd. De interactie tussen jongere en hulpverlener werd hier goed zichtbaar. Vanaf 2015 wordt de film* gebruikt om nieuwe BJ-medewerkers vertrouwd te maken met de presentie-cultuur. In de volgende nieuwsbrief zullen medewerkers van de Margrietlaan vertellen over hun ervaringen.

Meer weten?

Meer informatie over presentie vind je op presentie.nl
Of mail naar **Judith Leest** of **Andries Baart**, Stichting Presentie.

